

VALERIU MATEI
Institutul de Filologie
(Chişinău)

TAINA CARE APĂRĂ POETUL

Regăsi-vom adevărul?

„Lasă-te răstignit, adevărurile, poate că astfel te va găsi lumea în sufletul ei așa cum l-a găsit pe Iisus Hristos” spunea în unul dintre aforismele sale, cu o înțelepciune esențializată de dramele pe care le-a trăit, poetul Grigore Vieru.

Spirit al veacului, autorul *Numelui tău*, a focalizat în opera sa poetică gândurile și sentimentele omului contemporan, dar și pe cele ale unei comunități ruptă brutal de vatra ei matricială, sentimentele autentice de neam și de țară: „Dar mai întâi/ să fii sămânță./ Tunet să fii./ Ploaie să fii./ Lumină să fii. Să fii os/ de-al fratelui tău/ retezat de sabia dușmană!/ Brăzdar să fii./ Duminică să fii./ Doină să fii./ Ca să ai dreptul/ a săruta/ acest pământ/ îndurerat/ de-atâta rod.” (Dar mai întâi); „Pământule, tu cel de glorie./ Te caut prin străvechi istorii./ Că-n vremea noastră, de acuma./ Ce-a mai rămas din tine? Huma!/ Doar huma cu de aur fire./ Ce, de atâta siluire./ Degrabă nici pe ea, o, Doamne./ N-o vom cunoaște-n veri și toamne./ Ridică-te, Basarabie./ Trecută prin foc și prin sabie...” (Ridică-te); „Din Basarabia vă scriu./ Dulci frați de dincolo de Prut./ Vă scriu cum pot și prea târziu./ Mi-e dor de voi și vă sărut.” (Scrisoare din Basarabia), dragostea pentru limba maternă și asumarea datoriei sacre de a o apăra în condițiile unui regim de ocupație, ce aplica măsuri drastice de asimilare și deznaționalizare: „În limba ta/ Ți-e dor de mama./ Și vinul e mai vin./ Și prânzul e mai prânz./ Și doar în limba ta/ Poți râde singur./ Și doar în limba ta/ Te poți opri din plâns...” (În limba ta). E una dintre funcțiile sociale primordiale ale poeziei, așa cum aprecia T. S. Eliot, marii poeți fiind și ctitori de nou limbaj poetic, care, în timp, devine normă și obișnuință în limbajul uzual: „De-aceea, până-ășfinte/ Poetul stă cu gura/ Lipită de cuvinte...// Un grai e-un strop de sunet/ Topit ca într-o mare/ În zvonul veșniciei./ În muzica cea mare.// Ci în cuprinsu-i rodnic./ Cu cele vechi și nouă./ Noi încăpem cu toții...” (Graiul). Grigore Vieru, menționa Ioan Alexandru, e „un poet care și-a asumat greul unui grai, trecându-l prin inima sa, încărcat de răbdare, înțelepciune și nouă frumusețe, îl întoarce semenilor săi...”

Deși în Basarabia opera sa e, în aparență, cunoscută de toată lumea, aceasta însoțind viața câtorva generații de la primii pași și până la adânci bătrânețe, deși versurile sale sunt recitate sau cântate de mulți actori și interpreți, doar după dispariția tragică a lui Grigore Vieru adevărul vieții și al operei marelui poet începe să fie căutat de românii de la răsărit de Prut, aflați de două decenii într-un chinuit și dramatic proces de redobândire a propriei identități.

Așadar, în plan social și național, adevărul pe care l-a căutat și pentru care a militat Grigore Vieru mai rămâne și astăzi în câmpul bătăliei ce se dă între forțele care doresc reîntregirea noastră spirituală, refacerea conștiinței românești și a celei civice, revenirea la valorile tradiționale, la normalitatea unei vieți naționale, demne pentru orice popor la începutul mileniului al treilea, și cele malefice, care ne-au ținut în captivitatea imperiului

răului: „În raza candeliei mereu/ Sub care sufăr și crez/ Noi ne unim cu Dumnezeu./ Dar voi?! Cu cine?! Cu ce crez?!/ Cu ura pentru tot ce-i sfânt,/ Cu ura pentru acest pământ/ Ce v-a primit frumos – pe câți! –/ Iar voi așa ne mulțumiți!..” (Inscripție pe stâlpul porții). Această revenire la firescul etnic și național nu se poate realiza în absența unei viziuni integrale și armonioase asupra valorilor culturale și spirituale naționale, asupra istoriei și destinului național. O asemenea viziune, imperios necesară conștiinței moderne, nu poate fi formulată și exprimată decât de personalitățile exponențiale pentru o comunitate (entitate sau națiune). Grigore Vieru este exponențial atât pentru Basarabia, cât și pentru modernitatea românească „nu doar prin demersul său național-identitar..., ci și prin culoarea lui existențială, ontologică” (Mihai Cimpoi), prin efectele produse de integritatea operei și a personalității sale: „Cețos ori clar ca o ninsoare/ Eu sunt poetul-acestui neam/ Și-atunci când struna îmi vibrează,/ Și-atunci când cântece nu am”. Despre el putem afirma cu deplină justificare, ceea ce Jorge Luis Borges menționa, cu referire la Paul Valéry, că e „un poet exemplar” creat de propria operă, ceea ce-i sporește valoarea ca simbol al rezistenței spirituale în timpuri vitrege, ca simbol al unei infinite sensibilități în vremurile unui materialism vulgar, agresiv.

În plan estetic, adevărul său e comun cu al tuturor poezilor reprezentativi pentru o comunitate, un popor, o națiune – revelarea prin Logos a marilor probleme existențiale, a *frumosului care va salva lumea*. În pofida unor clișee de interpretare, veridice dar și stânjenitoare, poezia lui Grigore Vieru, întrunește calitățile unui univers poetic complex, nerevelat încă sub toate aspectele de investigațiile critice. Nici captiv al desfătărilor lucide ale gândirii, solicitându-i lectorului efort logic de analiză a conceptelor filozofice sau estetice pentru a ajunge la miezul frumos al poemului, nici subjugat de idolii haotici ai *sub-* sau *inconștientului*, ce resping orice participare a rațiunii la actul artistic, Grigore Vieru, orientat, așa cum menționam mai sus, spre o viziune integrală și armonioasă în care locul central îi revine omului contemporan cu toată gama sa de sentimente și gânduri, a transfigurat „*natura gândirii în natura naturii*”, „*împrăvăărându-ne cu o toamnă de aur*”, cum îl aprecia marele său coleg de generație poetică Nichita Stănescu. Lucrând cu expresii și imagini ostentativ de limpezi, făcând uz de mijloacele clasice, fără a renunța la tezaurul folclorului românesc, Grigore Vieru a ajuns prin poezia sa la efecte spre care adepții altor curente și orientări literare tind să ajungă, făcând uz de mijloace mult mai sofisticate și mai diverse, iar bigoții școlilor la modă nu ajung vreodată. Unitatea organică a poeziei sale o înalță în domeniul superior al artei, cel metafizic, creând, așa cum menționa poetul Mihai Ursachi în eseul său „*Arta metafizică*”, „*tulburătoarea impresie de mister și elevație, de gravă participare la ceva suprafiresc și totuși conținut în lucrurile cele mai limpezi și firești...*”: „*Ușoară, maică, ușoară,/ C-ai putea să mergi călcând/ Pe semințele ce zboară/ Între ceruri și Pământ!*” (Făptura mamei); „*Sub un tei ce înflorește/ Ea, frumoasă, se oprește./ Bună seara, fete două,/ Cu ochi luminoși de rouă!*”/ „*Bună seara, dar sunt una...*”// „*Printre genele femeii,/ Răsărea pe cer și luna./ De sub tei ce înflorește/ Ea, frumoasă, se pornește./ Rămâneți cu bine, doi/ Tei cu tremurate foi!*”/ „*O. Drum bun! Nu-s unul oare?!*”// „*Printre foi ca printre lacrimi/ Răsărea și sfântul soare.*” (Femeia, teiul), sau generând parabole complexe, memorabile, ca în poemul „*Pădure, verde pădure*”. O astfel de artă poetică îi lasă fiecărei generații posibilități de reinterpretare, de revelare a altor aspecte și semnificații, de redescoperire a adevărului vieții și operei Poetului. Regăsi-vom acest adevăr?

Fericirea și nefericirea poetului

De ce poetul Grigore Vieru a fost un neliniștit chiar și în ultimii ani ai vieții? De ce nu s-a retras în spatele cortinei aurite a laudelor binemeritate sau a exegezelor ample și asiguratorii de clară statuare în contextul literar general românesc, nu a stat proptit în vreun jilț de piele de forma tronului spre a da verdicte și a fi mentor de școli literare la care aspiranții la gloria Parnasului să-și drămăluiască biografiile. Ba mai mult chiar, întristat de laude, el le-a dat acestor jinduitori prilejuri de altfel de interpretări, când, în replică, afirmă public: „*N-am geniu și nici nu știu dacă sunt un mare poet*”. „*Asta e!*” – își spuneau șmenarii biografiilor lustruite la lumina opaițelor unor critici de gașcă, care-i dau ghes literaturii cu istorii *scrise pe apă*. „*Poate că noi suntem mai buni ca el, mai mari.*” Și l-au tot încolțit pe la adunări obscure sau în epistole colective, fluturate-n proțapul inconsistenței lor. Să-i lăsăm în plata domnului, iar noțiunea de *geniu* să le-o restituim romanticilor, oricum e apanajul lor. Cât despre poezia lui Grigore Vieru s-o plasăm acolo unde îi este locul – alături de operele create de alți mari poeți ai generației sale: Nichita Stănescu, Nicolae Labiș, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Cezar Ivănescu. Oricum, creația literară a acestei generații, care a asigurat revenirea la fresc prin restabilirea tradițiilor marilor clasici, are un rol important în comunicarea mereu vie a neamului nostru, iar creația lui Grigore Vieru își are un loc distinct în viața poeziei românești și în poezia vieții românilor.

Așadar, poetul Grigore Vieru avea, se pare, toate motivele să fie fericit. Opera și viața păreau împlinite, prețuirea și admirația de care se bucura era unică și rarismă pentru un scriitor de la răscrucea acestor milenii. Cel puțin așa cred cei pentru care un astfel de deznodământ individual ar fi chiar pricina intimă și interioară a existenței lor.

Poetul Grigore Vieru, cel înrudit, prin simplitatea sa profundă, cu Bacovia, era convins, la fel ca oricare alt mare poet al acestui neam, că fericirea ar fi trebuit să fie, dacă nu a tuturor, cel puțin a vorbitorilor limbii în care și-a visat imaginile și a îndurat suferințele. E chiar felul de a fi al artiștilor autentici, e modul sublim, superior de neglijare a fericirii personale, caracteristic celor, în ființa cărora, așa cum o spunea marele Eminescu, *se bate inima lumii*. Iată de ce poetul a fost mereu un neliniștit, un captiv al zbuțumului neîmplinirilor noastre comune, un semănător de lumină într-o societate dezinformată și intoxicată de minciuni, mai abtirit decât în perioada ocupației sovietice. Iată de ce el era ferm convins că poetului, aidoma călătorului, îi stă bine cu drumul, fiindcă, oriunde acest drum întâlnește o așezare, acolo sunt mulți dintre cei cărora Logosul său le poate fi de mare ajutor întru a-și găsi rostul și împlinirea sufletească. Și oriunde întâlnește nefericirea, care are mereu la origine o nedreptate, poetul vibrează ca o strună rănită de un cântec neîmplinit. Verbul lui devine tăios, izbucnirile publice poartă necruțătoarea lavă a arderii slinului și nepăsării.

Neliniștea lui Grigore Vieru a fost aidoma unui fluviu pe timp de arșiță. Celor mai mulți le-a potolit setea și le-a înrouat sufletul, motoceilor de negură le-a provocat disconfort și aceștia au aruncat cu pietre în apele-i răcoritoare spre a-i tulbura fireasca alunecare spre marea cea mare. Încolțit de cei din urmă – neajutorați ucenici ai moftului de salon cu sânul mereu plin de pietre – poetul a fost nevoit să le răspundă, și de multe ori a făcut-o, cu liniștea domoală a fluviului ce aruncă și asupra nisipurilor sterpe o undă răcoritoare. Cine știe, poate se mai stinge invidia lor potopitoare sau, vorba cântecului: „*Poate vor rodi vreodată*”. Oricum, chiar și cel mai infim rod poate diminua cât de cât

nefericirea generală, iar fluviul, oricâte furtuni s-ar abate asupra-i, își recapătă treptat senina claritate, urmându-și neabătut fireasca albie.

Poetul Grigore Vieru a avut un motiv în plus să fie senin și încrezător în diminuarea treptată a nefericirii noastre colective, în inevitabila atingere a limanului, dincolo de care ne vom regăsi, integri, în spațiul ce ni l-a hărăzit Dumnezeu. Acest motiv – sunt prietenii și contemporanii săi fideli – copiii, crescuți cu *Abecedarul* său, *cea mai cutremurătoare de conștiință carte* (Nichita Stănescu) și *Albinuța* sa, o veritabilă *Odisee* a copiilor basarabeni, menită să-i reîntoarcă în Itaca frumosului și adevărului propriei lor identități. Nu cunosc un alt scriitor important al ultimei jumătăți de veac, opera căruia să fi avut un rol atât de hotărâtor în destinul generațiilor ce i-au urmat. Dar tocmai această situație distinctă a autorului *Numelui tău* i-a sporit durerea și nefericirea, de vreme ce, la distanță de câteva decenii de la apariția acestor cărți de căpătâi ale copiilor de la răsărit de Prut, în satele românești din stânga Nistrului școlile de limbă română sunt închise cu forța, în dreapta Nistrului cohorte de întinerici mai uneltesc încă împotriva istoriei românilor și a limbii române, iar prin târgurile noastre blazate heraldicii negurii debutează „critic” dând verdicte veninoase operei poetului, fără să știe că urna de gunoi a istoriei e deja plină de asemenea verdicte, pronunțate cândva de vârcolacii defunctului imperiu sovietic.

Încrezător în puterea divină, în taina care îl apără și ne apără tuturor ființa, poetul Grigore Vieru, cu destinul și opera împlinite, a trecut la cele veșnice întristat că bucuria copiilor de a-și redobândi propria lor identitate mai este încă amenințată. El era profund îndurerat de nefericirea altora, de nefericirea noastră a tuturor. A neamului din care a făcut și face parte.

SUMMARY

The article evokes the work of Grigore Vieru known by everyone, but especially appreciated after his tragic disappearance. The poet campaigned for truth, a truth of all the people who wants our spiritual reunification, the restoration of civic and Romanian consciousness. His poetry meets the qualities of a complex poetic world. The central place is awarded by the contemporary man with his whole range of feelings and thoughts. The author characterizes Grigore Vieru as an upset whose works occupy a distinct place in the existence of the Romanian poetry, a happy poet grieved because the children's joy is still threatened the joy of their own identity's regain. This is the misfortune of our people.